

DR. HORVÁTH IVÁN

MÁJUSI MOSZKVAI MORZSÁK

Az időjárás ugyancsak megréfalta a moszkvaiakat az idén. Míg a hó elején hétágra sütött a nap, addig úgy huszadika körülre hirtelen annyira lehűlt, hogy először csak a ballonkabát került elő, majd a melegebb holmik is. Sőt, egy szép reggel arra ébredtünk, hogy esik a hó. Később aztán úgy ahogy normalizálódtak a légköri viszonyok, ám az az igazi kellemes tavasz nem köszöntött be. Moszkvában egyébként minden május és június különös természeti jelensége, hogy a városra tavaszi hótakaró terül – a nyárfák bolyhai hópehelyként szállnak és lepnek be mindent.

*

A teátrumot mindig is szerették az oroszok. S bár a színházjegyek ára ugyancsak borsos, mégis tele vannak a nézőterek. A Bolsoj mellett meghúzódó Malij teatr (előtte a drámaíró Alexandr Osztrovszkij ülszob-ra) változatlanul az orosz klasszikusokat kínálja nézőinek. A színpad felett a sarló-kalapácsos szovjet, a színpad két oldala mellett elhelyezett páholyok felett a kétfejű sast ábrázoló orosz címer látható. Ez a kettősség egyébként számtalan helyen megfigyelhető, de az általam ismert oroszokat egyáltalán nem zavarja a szovjet szimbólika megléte.

Amikor Alexandr Gribojedov *Az ész bajjal jár* című darabjára rendeltem telefonon jegyet, behallatszott a készülékbe, amint a telefonközpontos odakiabálta a pénztárosnak, hogy valami külföldi érdeklődik az előadás iránt. (Volt idő, amikor sértődötten vettem tudomásul, ha nyilvánvaló akcentusom feltűnt, most már büszke lehetek, hogy meg lehet különböztetni a kiejtésemet a született oroszétól.) Famuszov, Molcsalin és Liza, Szofja és a többiek... Csackij, a felesleges ember típusa... A négy felvonásos verses színművet Gribojedov 1823-ban írta. A színészek a deklamáló stílusú tradícióknak megfelelően nagy átéléssel vitték színre a XXI. század elején ezt a mának is szóló művet. A díszletek korszerű, könnyen mozgatható elemekből álltak, percek alatt be lehetett rendezni a színpadon az egyik, majd a másik lakást. A nézőtér úgy háromnegyed részben volt tele, a darab már két éve megy.

*

A Kreml impozáns épület együttesébe valóban nem illik bele a Hruscsov által odaparancsolt Kongresszusi palota. Az évek múlásával azonban mind a helybeliek, mind a Moszkvába sűrűn kilátogatók hozzászokhattak a fehér falú monstrumhoz.

Ezen a májusi estén a *Rettegést Iván* című baletet adják. Itt sincs tele a nézőtér, ahol egyébként rengeteg a külföldi: japánok, olaszok, amerikaiak hangoskodnak mindenfelé. A földszinti bejárat felett a 16 volt szovjet szocialista köztársaság giccses címere látható. Az előadás megkezdése előtt hangosbmondón – oroszul és angolul – kéri a nézőket, hogy mobil telefonjaikat kapcsolják ki. A darab, a hozzáértők szerint abszolút profi rendezés végterméke, ám azt is hozzátesszük, hogy Iván cár, a címszereplő gyenge, viszont Kürbszkij, aki egykor a cár közeli embere volt, majd később átállt az ellenséghez – nagyszerű hariton. A zenén nincs vita, az magával ragadó. Változatlan népszerűségnek örvend a kongresszusi palota legtetőjén található óriási méretű terem büfé, ahol megkóstolhatjuk a tipikus orosz blinit (palacsinta), kaviárt és pezsgőt.

*

A Cserjomuskinszki piac igazi kavalkád. Van itt minden, zöldség, gyümölcs, teimérdek féle hal, tőkehús, csirke. Az árusok között orosz alig akad, hanem déliek: grúzok, örmények kínálják portékáikat, jellegzetes, szinte utánozhatatlan akcentussal próbálják meggyőzni a vevőket, hogy az övek a legjobb és persze a legolcsóbb. Két darab zöldpaprikára alkudtam egy grúzzal, aki, miután kiderítette, hogy magyar

vagyok, nagy kegyesen beleegyezett, hogy 30 rubel helyett már 25-ért az enyém lehet az árú. Érdekes módon a legnehezebben a zöldpaprikához lehetett hozzájutni, jó néhány standot végig kellett járni ahhoz, hogy kapjak. És még néhány piaci ár: 10 darab tojásért 18 rubelt, egy kenyérért 7-8 rubelt, egy üveg lekvárért 20 rubelt kellett fizetni. (Az egyszerűség kedvéért egy nullát kell ezekhez az összegekhez hozzá írni, és megkapjuk a magyar forint összeget.)

*

Az volt az érzésem, hogy iszik az egész város. Minden pózban isznak: állva, ülve, menve, egyedül és kettesben, vagy éppen társaságban. Bármerre is jártam, mindenütt üres sörös üvegeket láttam, amiket az emberek éppen ott tesznek le, ahol az kiürült. Az aluljáró lépcsőjén vagy a mellvédjén, az üzletek bejáratánál, a villamos ülése alatt, a járdán, a buszmegállóhelyek padján – nem folytatom a sort. Pedig szegényes a fantáziánk ahhoz, hogy minden lehetséges módosítót elképzeljünk. Tehát ott teszik le az üvegeket, ahol éppen érik. Ebből viszont az is következik, hogy kevesebb vodka gőzös, (mondhatni) igazi részeg embert lehetett látni, az új módi hódít, a sör, s egyik lehetséges riválisa, a gin tonic-kal. Ezt mintha inkább a nők preferálnák. Sörből sokféle van, a Gössertől elkezdve (ennek az ára 28 rubel) egészen a saját gyártmányokig – 18-22 rubeles árfekvésben.

*

Az új moszkvai utcaképhez hozzátartoznak a különböző szolgáltatást kínáló emberek is. Csak a legmeghökentőbbet említem meg: papundekliből kivágott táblácskán olvasható: diploma, igazolvány, leckeönny, bizonyítvány KAPHATÓ. Soha nem láttam, hogy akár egy üzlet is létrejött volna, ám az a tény, hogy az utcán, főleg a metró lejáratok körül ödöngenek ezek az emberek, mégiscsak azt sejteti, lehet ebben biznissz. (Látni aztán lakásfelújítást kínálókat is, a legtöbbjüknél nemcsak telefonszám, hanem egy-két referencia fotó is látható.)

*

Az utcakép változatos. Elegánsabb üzletek előtti járda műköburkolattal van ellátva, de egy méterrel odébb már a szovjet korszak mememtorjaként hepehupás, töredezett aszfalttal kell meghírköznia annak, aki előre akar jutni. És a házak is: vannak amelyek a XXI. század követelményeinek megfelelően épültek, de többségében vannak a szovjet monstrumok, amelyek kritikán aluliak mind esztétikailag, mind építészetiileg. A város minden pontját és szegletét a reklámok uralják, jórészt ugyanazok, amelyek itthon is vagy hármely nyugati nagyvárosban láthatók, csak a nyelv a megkülönböztető jel. Különösen sok a gyógyszerreklám, meg a fogyókúrára, a testépítésre- és szépitésre buzdító propozíció.

*

A moszkvaiak most is, mint mindig – rohannak. Az ember akarva akaratlanul átveszi ezt az örült tempót, és szalad velük. De ezt a száguldást ügyesen csinálják, cikáznak, hajladoznak jobbra-balra, nem ütköznek egymásnak. Csak a járművekről való leszállás okoz szinte megoldhatatlan gondot, amikor ugyanis kinyitják a metrókocsik ajtait, mindenki azonnal betödul, aki pedig le akar szállni, ember legyen a talpán, hogy átverekedje magát ezen a mindent elsöprő tömegen. Ám ugyanez jellemző az üzletek bejáratánál is, úgy néz ki, mintha csak egyirányú utca lenne, ahova csak behajtani, azaz bemenni lehet, kijönni valóságos művészet.

*

Taxit alig láttam. Egy régi divat modernizált változata működik. Elsősorban a járművek megállónak közvetlen közelében áll az utas, jobb kezét diszkrétan feltartja, majd az arra száguldó autók közül szinte

az első arra jövő megáll, rövid alku következik, majd az üzlet megkötésén, megy az úrvezető-taxis, viszi a kuncsaftot. Egyszer egy közel fél óras buszra várás közben figyeltem, ki milyen hamar ülhet be a kocsiba, nos a szociológiai megfigyelésből nem lett semmi, olyan hamar lett gazdára, vagyis autóra mindenki.

Amit régen „marsrutnoje taxi”-nak (iránytaxinak) hívtak, az most az elegáns „avtolajn” nevet viseli. Mikrobusz ez, amely többé-kevésbé meghatározott útvonalon közlekedik, de mindenhol megáll, ahol a bent ülő utasok bármelyike akarja. Az ára körülbelül a duplája a buszjegy árának. A legnépszerűbb azonban változatlanul a metró, sűrűn jár, gyorsan megy, rengeteg utast szállít, és az átszállás csak éjjel egykor fejeződik be. Csak egyszer kell jegyet váltani, ezzel aztán annyiszor száll át az ember, ahányszor csak jól esik.

*

Van egy-két uszoda Moszkvában, de ehhez a hatalmas metropoliszhoz bizony kevés, amennyi a rendelkezésre áll. Sok időmbe tellett, amíg sikerült kiderítenem, hol tudnék úszás szenvedélyemnek hódolni. Nos, az egyik kollégám, aki mintegy 30 évvel ezelőtt végzett a méltán világhírű IMO-n, vagyis a diplomataképzőn, tanácsolta, hogy keressem meg a Park Kulturi metrómegálló melletti Csajka (Sirály) nevű uszodát. Javaslatom telitalálat volt, 120 rubelért bejuthattam ebbe a nyitott, osztott pályás uszodába. Kabinok nincsenek, szekrényes módszert alkalmaznak, amit egy betű és három szám bevitelével, tehát kódolással lehet működésbe hozni. Az úszómester mindenkitől kér valamiféle igazolványt. A borraivalozás nem divat. A kötelező előfürdő után kijutva a szabadba először is az eredményjelző táblán akadt meg a szemem, amelyen ott virított a «VBKM Made in Hungary» felirat, mit ne mondjak, jóleső érzés volt ez alatt úszkálni. A víz hőfoka egy kicsit barátságosabb, mint mondjuk a Gellérté, ám NEM az az a tény, hogy mintegy negyvenpercenként hangosbemondón szólítják fel a vendégeket, hogy hagyják el a medencét.

*

A pravoszláv Oroszországban szinte meghökkenítő volt a számomra, hogy katolikus templomot is láthatok. Nos, egy ilyenre bukkantam a Malaja Gruzinszkaja utcában. A piros téglás, szép előkerttel és hátsó udvarral rendelkező impozáns katedrális 1901-1911 között építették (F. Bogdanovics-Dvorzseckij akadémikus tervei alapján) a lengyelek – adományokból – és a Szeplőtelen fogantatás nevet adták neki. Mint a katedrális bemutató kis prospektus hátlapján olvasható, a templomot 1935-ben bezárták, a további sorsáról azonban nem szól a leírás, csak a környéken lakó történész barátomtól hallhattam arról, hogy a bolsevik időkben „szortyir”-nak (árnyékszékeknek) vagy valami hasonlóan nemes célú épületnek használták.

A templom előterében található kis üzletben kegytárgyakat, könyveket, képeslapokat lehet vásárolni, itt jutottam hozzá az Ordo missae-hez, vagyis az ötnyelvű miserendhez: orosz, lengyel, német, litván és latin nyelven. Csak érdekességként, a *Dominus vobiscum*, vagyis az *Úr legyen veletek* oroszul *Goszpogy sz vami*, lengyelül *Pokój z wami*, németül *Der Herr sei mit euch*, litvánul *Višpats sū jumės*.

Orosz nyelvű szentmisét minden este 7 órakor, vasárnap este 6-kor celebrálnak, a többi misét lengyelül és vietnámiul mondják, különböző időpontokban.

Pünkösdkor a hívek úgy háromnegyed részben töltötték be a templomot.

*

Franz Jakovlevics Lefort (1656-99) a neve annak a Nagy Péterhez közel álló, svájci származású politikusnak, aki részt vett az új reguláris orosz hadsereg és flotta megszervezésében, és róla nevezték el Lefortovo-nak azt a 17. században épült szabadfalut, ahol az ezrede állomásozott. De Lefortovo-nak hívják a Katalin palotát is, amely a XVIII.

század második felében épült. Nagy Péter, ill. Lefort nevéhez fűződik az az impozáns, bár sajnos, kissé elhanyagolt történelmi épület is, amelyben jelenleg a Vojenno-izsitoricseskij archív, vagyis a Hadtörténeti levéltár működik. Egy XIX. századi orosz katona-íróról akartam minél többet megtudni, aki lovassági kapitányként részt vett a magyar szabadságharc leverésére küldött cári intervenciós hadsereg hadműveleteiben, és eljutott egészen a világosi fegyverletételig. Visszaemlékezéseit több műben is megírta, ezek közül az egyiket már 1886-ban lefordították magyarra. A cári katona-írók szép, kalligrafikus ákombákomjai szerint ez a Fatyjejev, aki 1814-ben született és 1866-ban, 52 éves korában halt meg, egy szürke, egyszerű katonameber volt, a katonák között talán író, az írók között talán inkább katona, bár műveinek publikálásához Dosztojevszkij is hozzájárult, nekünk, magyaroknak mégis érdekes és fontos, mert egyrészt négy művében is foglalkozik a magyar szabadságharc leverésével, másrészt minden vonatkozásban pozitívan szól rólunk, szeretettel, melegséggel, szimpátiával beszél elődeinkről. A levéltárban csak akkor éreztem magam egy kicsit furcsán, amikor a hivatalos katonai jelentésben minket, magyarokat csak *mjatyezsnyik*-nek, azaz *lázadóknak* aposztrofáltak. Híába, no, I. Miklós cár számára nem ugyanazt jelentette 1848-49, mint számunkra, ezt tudomásul kell venni.

*

Az utca emberének az öltözködési szokásai változtak meg, elég erőteljesen. A divat, persze mindig leginkább a hűlgyek ruházatkódolásán követhető nyomon. Nos, a moszkvai lányok-asszonyok szinte kivétel nélkül testhez simuló nadrágban járnak, s ha az idő engedi, feltétlenül olyan blúzt vesznek fel, ami csak has közepéig ér. Divat a farmer is, meg minden, amit Európában már jó ideje megszoktunk. No és, természetesen a tetoválasok és mindenféle függők, láncok, gyűrűk, mindenkin és minden mennyiségben. Nagyon sok embernél látható mobil telefon, bár azt a mennyiséget, amit Stockholmban láttam, azért nem éri el. És hogy milyenek maguk az emberek? Általánosságban elmondható, hogy szívélisebbek, barátságosabbak, nyugodtabbak, mint 20-30 évvel ezelőtt. Köszönhető ez talán annak, hogy mivel minden kapható, nincsenek az árubeszerezéssel kapcsolatos napi feszítő gondok, nyugodtabban lehet válaszolni a kíváncsi turista kérdéseire is.

*

Milyen is volt hát összességében Moszkva 2002 tavaszán.

Ugyanolyan, mint a kommunizmus éveiben, mert a sztálini típusú épületmonstrumok változatlanul ráterpeszkednek a városra, de más, mert gomba módra szaporodnak az új, korszerű lakóházak, sőt egész lakónegyedek.

Ugyanolyan, mert a pályaudvari pénztárosnő türelmetlen és udvariatlan az utasokkal, de más, mert a Történeti könyvtárban, amikor kiderült, hogy rossz anyagot xerozáltak, újra másolták, majd a végén elnézést kértek az okozott kellemetlenségért.

Ugyanolyan, mert az autók változatlanul nem tisztelik a gyalogosokat, és semmilyen körülmények között nem adnak nekik elsőséget, de más, mert egyre több mosolygó, vidám fiatalt látni az utcákon, parkokban...

Moszkva épül, szépül, lüktet benne az élet, és a szinte letaglózóan gigantikus méretek ellenére is egyre emberszabásúbbá válik.